

Erkki Tuomioja sd ym.

Kirjallinen kysymys lapsen oikeuksien sopimuksen noudattamisesta Maahanmuuttoviraston päätöksenteossa

Eduskunnan puhemiehelle

Suomen maahanmuuttopolitiikka tiukentui edellisen hallituksen aikana. Vaikka nykyinen hallitus on vienyt läpi merkittäviä parannuksia esimerkiksi turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa, ihmiskaupan uhreja ja paperittomia koskevien kysymysten osalta, on lasten kohtelu turvapaikka- ja oleskelulupaprosesseissa yhä kansainvälisten sitoumusten ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen vastaista.

Käännytys- ja karkotuspäätöksiä annetaan yhä useammin tapauksissa, joissa osallisena on turvapaikkaa tai oleskelulupaa hakeva lapsi. Suomi käännättää lapsia maihin, joissa he eivät koskaan ole asuneet, ehkä käyneetkään. Tämä koskee erityisesti Iranissa ja Pakistanissa pakolaisina syntyneitä lapsia ja aikuisia, joita käännytetään heidän vanhempiansa kansalaisuusvaltioon Afganistaniin, sekä esimerkiksi Syyriassa, Jemenissä tai muissa maissa paossa syntyneitä somalialaistaustaisia lapsia, joita käännytetään Somaliaan, mutta yksilötasolla myös monia muita ryhmiä. Suomessa syntyneet ja täällä varhaislapsuutensa viettäneet lapset eivät aina edes puhu vanhempien kansalaisuusmaan kieltä eikä heillä ole kansalaisuusmaassaan vanhempiensa taustojen vuoksi minkäänlaisia verkostoja. Sen sijaan ylisukupolvisten, kulttuuriin sidottujen oikeudenloukkausten ja väkivallan uhkien todennäköisyys on yhä olemassa, mutta vaikeasti todistettavissa tavalla, joka riittäisi suojeluperusteiseen oleskelulupaan.

On myös tapauksia, joissa lapsi käännytetään Suomesta yhdessä toisen vanhempansa kanssa, vaikka toinen vanhempi oleskelee Suomessa oleskeluluvan varassa tai jopa Suomen kansalaisena. Lisäksi on tapauksia, joissa lapsen toiselle huoltajalleen hakemaa perhesidelupaa ei myönnetä, vaikka perhesidettä pidetään aitona esimerkiksi yleisen järjestyksen vaarantumiseen liittyen. Melkein mikä tahansa — esimerkiksi se, että perhe on perustettu toisen puolison ollessa vielä turvapaikkaprosessissa tai pieni sakkotuomio ulkomaalaisrikkomuksesta — voi estää luvan myöntämisen. Syy voi olla kohtuuttoman pieni, ja lapsen etu ja oikeus asettuvat päätöksentekokäytännössä vanhemman lievää moitittavaa tekoa vähämerkityksisemmiksi.

Esimerkkinä voivat toimia 3- ja 4-vuotiaat suomalaistytöt, joiden turvapaikanhakijataustainen isä on ollut heidän elämässään läsnä joka päivä syntymästä saakka. He ovat asuneet koko ajan yhteisessä kodissa ja eläneet tosiasiallista perhe-elämää. Ennen tyttöjen syntymää isä on hakenut turvapaikkaa Ruotsista, saapunut Suomeen ja tullut palautetuksi Ruotsiin Dublin-säännösten nojalla. Hän kuitenkin palasi Suomeen ja sai 40 päiväsakon rangaistuksen laittomasti maahan tulemis-

Kirjallinen kysymys KK 413/2021 vp

sesta. Vielä 5 vuotta tämän jälkeen tätä pidetään yleisen järjestyksen vaarantamisena, ja tyttöjen huoltajana haettu oleskelulupa on tällä perusteella eväty ja isä päätetty käännättää.

Näissä tapauksissa perhe hajotetaan viranomaisten päätöksellä ja lapsen oikeus perheeseen ja toiseen vanhempansa ohitetaan. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 9. ja 10. artikkelit koskevat lapsen oikeutta elää vanhempiensa kanssa. Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, ja vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempansa. Jos lapsi ja hänen vanhempansa joutuvat eri valtioihin, on valtion velvollisuus käsitellä hakemus perheen jälleenyhdistämiseksi myönteisesti ja viivyttämättä. Suomessa Maahanmuuttovirasto kuitenkin katsoo, että perhe-elämää voidaan toteuttaa verkkovälitteisesti ja molemmille vanhemmille turvallisissa ja saavutettavissa maissa vierailemalla.

Myös perheenyhdistämiseen liittyvää lainsäädäntöä on viime vuosina kiristetty useasti. Suurimmat ongelmat liittyvät siihen, että vuoden 2015 pakolaiskriisin jälkeen toimeentuloedellytys ulotettiin koskemaan myös kansainvälistä suojelua saaneiden perheenyhdistämistä lyhyen määräajan jälkeen.

Perheenyhdistämisen lupahakemusten hinnat ovat jatkuvasti nousseet, ja ne ovat tällä hetkellä kohtuuttoman korkeat ja muodostavat konkreettisen esteen perheenyhdistämisille. Merkittävin este on kuitenkin perheiltä vaadittava taloudellinen toimeentulo, joka vaaditaan silloinkin, kun perheenkokoaja on lapsi ja hänelle on myönnetty pakolaisaseman sijasta toissijaista suojelua tai oleskelulupa yksilöllisestä, inhimillisestä syystä. Tällöin lapsen edellytetään minkä ikäisenä tahansa voivan elättää perheensä. Mikäli lapsi haluaa elättää vanhempansa, hänen nettotulojensa on oltava 2 200 kuukaudessa. Jos perheeseen kuuluu sisarusia, tulovaatimus nousee.

Toimeentuloedellytyksestä voidaan poiketa, mikäli lapsen etu niin edellyttää tai poikkeamiselle on muu painava syy. Näin kuitenkin toimitaan erittäin harvoin. Aina edes perheenkokoajan pakolaisuutta ja perheenjäsenten asemaa pakolaisen perheenjäsenenä ei pidetä riittävänä perusteena toimeentuloedellytyksestä poikkeamiseen. Niinpä kielteiset päätökset johtavat perheiden hajomisiin. Suomessa myös KHO katsoo YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen vastaisesti, että toimeentulon edellytykset painavat enemmän kuin lapsen etu ja oikeus molempiin vanhempiin.

Myös se, että lapsi ja vanhemmat ovat olleet pitkään erossa toisistaan ja lapsesta on huolehtinut joku muu, saattaa estää oleskeluluvan myöntämisen, sillä maahanmuuttoviranomainen tulkitsee perhesiteen "katkenneen." Siteen katkeamisen pituus on kuitenkin riippuvainen lupaprosessin pituudesta, eikä eroa vanhemmasta käytetä samalla tavalla lapsen edun vastaisesti, vaikka silloin, kun lapsi jää avioeron takia asumaan toiseen maahan tms.

Tällä hetkellä tilanne onkin se, että edes kansainvälistä suojelua saaneiden lasten oikeus perhe-elämään ei toteudu tavalla, jota Suomen kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet edellyttäisivät. Lapset, jotka elävät perheissään muiden oleskelulupien varassa, ovat vielä haavoittuvammassa asemassa.

Lasten käännytyspäätösten linjasta ei ole käyty näkyvää, asiallista ja painavaa julkista keskustelua. Hiljaisesti on hyväksytty maahanmuuttoviranomaisten tapa käyttää omia ohjeitaan, joissa lapsen oikeuksien arviointiin liittyvä osaaminen loistaa poissaolollaan. YK:n lapsen oikeuksien

Kirjallinen kysymys KK 413/2021 vp

sopimuksen 3. artiklan mukaan kaikissa lasta koskevissa toiminna ja ratkaisuissa on otettava huomioon lapsen edun ensisijaisuus. Näin ei Maahanmuuttovirastossa toimita. Asiasta on huomauttanut esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamies.

Lapsen edun ensisijaisuus on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen keskeinen periaate, ja sen tarkoitus on taata lapsen oikeuksien toteutuminen, lapsen hyvinvointi ja kokonaisvaltainen kehitys. Lapsen edun tulisi olla päätöksen ensisijainen arviointiperuste kaikissa lasta koskevissa päätöksissä. Lapsen etu on arvioitava yksilöllisesti, ja arvioinnin pitää ilmetä yksilöidysti lasta koskevista päätöksistä.

Maahanmuuttovirasto ja usein valitettavasti myös hallinto-oikeus tulkitsevat lapsen etua niin, että se on olla vanhempiensa kanssa, ja vanhempien käännytyspäätöksen yhteydessä lasten käännättämistä ei tämän syvällisemmin perustella.

Turvapaikkaa tai oleskelulupaa hakeneen ulkomaalaistaustaisen lapsen käännättäminen epäinhimillisiin oloihin on Suomen lainsäädännön ja ihmisoikeussopimusten vastaista. Asiasta säädetään niin perustus- kuin ulkomaalaislaissa. Myös lastensuojelulaki koskee lapsia, jotka hakevat turvapaikkaa tai oleskelulupaa ja YK:n kansainvälisen lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa valtiota ja viranomaisia lain tasoisesti. Sopimuksen 4. artiklan mukaan valtion on toteutettava lapsen oikeuksien sopimuksen määräämät oikeudet. Lisäksi Suomen tuore lapsistrategia korostaa päätösten lapsivaikutusten arvioinnin merkitystä ja edellyttää lapsen edun ensisijaisuuden kehittämistä viranomaistoiminnassa.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitämme asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Miten hallinnonalasta vastaava ministeriö takaa, että Maahanmuuttoviraston päätösten tekokäytäntö saatetaan Suomen lakien ja kansainvälisten sitoumusten tasolle lapsen oikeuksien sopimuksen noudattamisessa, lapsen edun etusijalle asettamisessa ja päätösten yksilöityjen perusteluiden kirjaamisessa?

Helsingissä 1.7.2021

Erkki Tuomioja sd
Tarja Filatov sd
Veronika Honkasalo vas
Jenni Pitko vihr
Mari Holopainen vihr
Kimmo Kiljunen sd